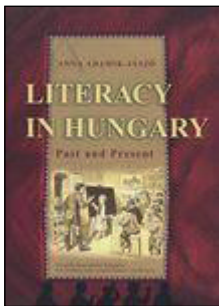

Adamik-Jászó Anna

Literacy in Hungary. Past and Present (*Zimányi Árpád*)

DINASZTIA EDUCATIONAL PUBLISHER – THE NATIONAL
EDUCATIONAL LIBRARY AND MUSEUM. BUDAPEST. 2006. 102 OLDAL

Olvasástanításunk múltja és jelene

Adamikné Jászó Anna munkásságának jelentős részét adja az olvasástanítás módszertanának feldolgozása (lásd többek között 2001. A magyar olvasástanítás története. Osiris Kiadó. Budapest.; 2005. Az olvasás múltja és jelene. Trezor Kiadó. Budapest.). A magyar nyelvű kiadványok után ez alkalommal angol nyelvű kötetben foglalja össze kutatásainak eredményeit, így azok immár a nemzetközi szakirodalomba is bekerülhetnek. Ennek azért is örülhetünk, mert olyan adatok, tények, módszertani fogások válnak elérhetővé ezen a világnyelven, amelyek mostanáig nem voltak hozzáférhetőek a nemzetközi kutatás számára. Pedig – amint látjuk – nincs mit szégyellnünk az anyanyelvi nevelés területén: ha figyelembe vesszük a magyarnak mint finnugor nyelvnek az

indoeurópai nyelvektől való eltérő vonásait, megörökítésre méltó eredményeket mondhatunk magunkénak az elmúlt másfél-két évszázad olvasás- és írástanításának történetét áttekintve. De a könyv nem szorítkozik a magyar nyelvű tantárgy-pedagógia mai korszakára, még távolabbra is visszanyúl: igen szemléletes formában – sok képpel, ábrával, korabeli tankönyv-, valamint munkafüzet-részlettel – dolgozza fel a korábbi főbb módszereket, majd bemutatja a jelenlegi helyzetet.

Az első két fejezet azoknak szól, akiknek nincs meg a kellő tájékozottságuk történelmünkről, kultúránkról és nyelvünkről. Az utóbbihoz kapcsolódva – grammatikánk és írásrendszerünk főbb jellemzőinek tömör bemutatása mellett – Sir John Browning 1830-ban született gondolatait is olvashatjuk arról, hogy az angol szerző miben látja a magyar nyelv különlegességét.

Az írás- és olvasástanítás történetét feldolgozó fejezet gazdag példaanyagot mutat be: az 1553-as Kolozsvári ábécétől kezdve Comenius Orbis Pictusán keresztül Losonczi István Hármas kis tükréig. Hosszabb idézetek szemléltetik Comenius módszertani eljárását egyrészt az Élő ábécéből, másrészt későbbi iskoladramájából. Bár a nagy pedagógust ma is divat idézni, még a hazai szakemberek egy része előtt sem közismert, hogy ebben az angol nyelvű munkában nem kellett lefordítani az iménti műveiből származó idézeteket. Ennek pedig az az oka, hogy nem sokkal megjelenésük után elkészült latin–angol kétnyelvű változatuk. A betű-hang megfeleltetést állathangokkal szemléltető ábécé részlete, például:

B b beee Agnus balat, The Lamb blaiteth.

C c ci Cicada stridet, The Grasshopper chirpeth.

P p pi pi Pullus pipit, The Chicken peepeth.

Az 1800-as évek több szempontból is változást hoztak: egyfelől a korábbinál mind fontosabbá vált a tankönyvekben a szemléltetés, másfelől pedig – s ez a leglényegesebb fejlemény – német, osztrák és svájci nevelési-oktatási rendszerek váltak meghatározóvá Európában és így Magyarországon is. Azért érdemes róluk bővebben is szólni, mert a mai eljárások erre az időszakra vezethetők vissza. A globális olvasástanítási mód

ötletét Rousseau írja le fejlődésregényében, majd később Németországban kezdték alkalmazni *Normalwörter Methode* néven. Ahogy McLeod Mathews történeti művében írja, ez a *szótagoltató-hangoztató* módszer ellenhatásként született meg, hogy a tanulók ne jelentés nélküli egységekkel találkozzanak. Az 1860-as évekre Magyarországon olyan kiegyensúlyozott eljárás alakult ki, amely egyesítette a kétféle módszer elemeit. A Gönczy Pál nevével is fémjelzett metódus németül *Schreiblesemethode*, angolul *reading-through-writing*, magyarul a legkifejezőbb a *hangoztató-elemző-összetevő* szókapcsolat. Az előkészítésben és a tanítás folyamatában meghatározó szerepe volt a szóbeliségnek, amely a hosszú időn keresztül eredményesnek bizonyult *Beszéd- és értelemgyakorlatok* című tantárgyban testesült meg. A könyv behatóan ismerteti a hangoztató-elemző-összetevő módszer lépéseit, bemutatva annak előnyeit és eredményeit.

Ugyancsak részletes ismertetést kapunk egy sajátos magyar fejleményről, a Tomcsányiné Czukrász Róza nevéhez fűződő fonemikailag alapú módszerről, amelyben a hangok felismerését, elkülönítését kézjelekkel szemléltetik, illetve segítik. Sikeres alkalmazására példa Nagy László és Urhegyi Alajos *Új ábécé (sic!)* című könyve. A XX. század elején kialakított, majd 1950-ig folyamatosan használt eljárást ugyan évtizedekig mellőzték, újabban viszont ismét elismerik annak eredményes oldalát.

Az Ovid Decroly belga pedagógus nevéhez köthető globális módszer – másképpen: „egész szó” módszer – hazai megjelenése a század első felére tehető, amikor is már három vele kapcsolatos kísérlet folyt. 1947-ben Ujváry Lajos kibontó módszere vitte tovább a programot, amely végül is jó három évtizeddel később vált meghatározóvá. A korszakhatárként számon tartott 1948-as év után az olvasás- és az írástanítás mind tartalmában, mind módszertanában jelentősen átalakult. A szerző véleménye szerint a háború utáni évtizedek maradandó károkat nem okoztak a metodikában, inkább a tananyag tartalma, eszmeisége sínylette meg ezt az időszakot.

Az utolsó fejezet az 1978 utáni helyzetet mutatja be. Az új tanterv szerint ekkortól vált lehetővé alternatív programok bevezetése, ezek azonban jelentősebb mértékben nem különböztek egymástól. Közös vonásuk, hogy a szóbeli előkészítő szakasz megszűnt, a hangtanítás és a betűtanítás korábbi sorrendjéhez nem ragaszkodtak, és elmaradt a szótagoltatás is. A hang helyett a betűből indultak ki, és a hangos olvasás helyett meghatározóvá vált a néma olvasás. A tanítás menetét felgyorsították, az alsó tagozatban is megjelentek a feladatlapok. A programok szerzői sajátos angol és amerikai módszereket vegyítettek a hagyományos magyar eljárásokkal. Adamikné Jászó Anna jelzi, hogy 1989 után az írás- és az olvasástanítás módszertanában újra meghatározóvá vált a hangoztatás, kellő hangsúlyt kapott a hang-betű megfeleltetés tanítása, és ugyancsak visszakapta szerepét a szótagoltatás is. Többek között röviden bemutatja Esztergályosné Földesi Katalin, Máday Istvánné, Tolnai Gyuláné programját, Meixner Ildikó diszlexiaprevenciós módszerét, valamint az integrált nyelvi és irodalmi programot. Gósy Mária eredményeire, valamint a saját kutatásaira hivatkozva kifejti, hogy az olvasástanítás menetében miért célszerű megőrizni a hangos olvasást, ugyanakkor értelmetlennek tartja a hangos és a néma olvasás szembeállítását. Érvel a szótagoltatás mellett is, amelyet nélkülözhetetlen dekódolási stratégiának tart. Meggyőződése, hogy a nyelvi tudatosság fejlesztésében nem mondhatunk le az említett sajátosságokról. Az eredményesség mérésében fontosnak tartja a PIRS- és a PISA-tesztek értékelését, valamint a megfelelő következtetések levonását. Éppen ezért nem mindegy, hogy a Nemzeti alaptanterv, illetőleg a kerettantervek milyen lehetőséget nyújtanak a tanároknak és az iskoláknak.

A szerző érdekes gondolattal zárja az *Epilógust*. Az ábécéskönyvek elemzése nemcsak metodikai, hanem kultúrtörténeti szempontból is figyelemre méltó. Az olvasástanítás múltját megismerve olyan módszertani tapasztalatok birtokába jutunk, amelyek segítik a jelen megértését és a jövő megtervezését.

Zimányi, Árpád: The past and present of our reading instruction

Az írás szerzőjéről

Zimányi Árpád

Eszterházy Károly Főiskola, Eger, Magyarország

zimanyi.arpad[kukac]uni-eszterhazy.hu